

Comisiynydd
**Cenedlaethau'r
Dyfodol**
Cymru

**Future
Generations**
Commissioner
for Wales

Adroddiad Cenedlaethau'r Dyfodol 2020: Crynodebau Gweithredol

Gadewch i ni greu'r dyfodol gyda'n gilydd

Arweinyddiaeth a gweithrediad y Ddeddf

Rhan 2 - Rôl Llywodraeth Cymru wrth weithredu'r Ddeddf

Arweiniodd Llywodraeth Cymru'r byd wrth ddeddfu ar gyfer datblygu cynaliadwy pan wnaethant gyflwyno Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru). Bellach mae angen iddynt arwain y ffordd wrth baru eu huchelgais â realiti, herio a newid diwylliant sector cyhoeddus Cymru i gyd-fynd â dyhead y Ddeddf trwy ddangos arweinyddiaeth ac ymrwymiad cryf.

Mae Llywodraeth Cymru yn chwarae rhan hanfodol yn llwyddiant y rhaglen newid diwylliannol ar raddfa fawr hon sy'n cael ei gyrru gan y ddeddfwriaeth, nid yn unig am eu bod yn gorff cyhoeddus o bwys sy'n dod o dan y Ddeddf eu hunain, ond oherwydd a oes gan a ydyn nhw'n dangos egwyddorion y Ddeddf ai peidio effaith sylweddol ar yr hyn y mae cyrff cyhoeddus eraill yn ei wneud.

Heb newid diwylliannol pwrpasol gan Lywodraeth Cymru, ni fyddwn yn gweithredu'n ddigon cyflym nac yn ddigon effeithiol i ddiwallu anghenion cenedlaethau'r dyfodol yng Nghymru.

Fy nghyngor ac argymhellion i Lywodraeth Cymru yw:

Dileu'r rhwystrau rhag gweithredu'r Ddeddf yn effeithiol

Mae angen i Lywodraeth Cymru arwain y ffordd wrth newid diwylliant y sector cyhoeddus tuag at lesiant a charedigrwydd yn greiddiol iddi. Mae angen iddynt ddangos parodrwydd i gael gwared ar rwystrau i weithredu'r Ddeddf, darparu arweinyddiaeth ymddiriedol i gyrff cyhoeddus a Byrddau Gwasanaethau Cyhoeddus, cymell ac annog mabwysiadu'r Ddeddf, lleihau biwrocratiaeth ar gyrff cyhoeddus a chroesawu dulliau newydd.

Mabwysiadu model o gyllidebau llesiant

Mae'r ddeddfwriaeth yn ei gwneud yn ofynnol i ni edrych ar y gyllideb gyfan, ond lle cadarnhaol i ddechrau'r trawsnewid hwn fyddai gydag 'arian newydd'.

Arwain y ffordd wrth feithrin gwerthoedd caredigrwydd ar bob lefel o lywodraeth ac mewn polisi cyhoeddus

yn dilyn esiampl Llywodraeth yr Alban, ac wrth geisio gweithredu Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol.

Sefydlu Gweinidogaeth o Bosibiliadau, yn seiliedig ar fodel yr Emiraethau Arabaidd Unedig,

dod â'r disgleirïaf a'r gorau o bob lefel o lywodraeth a gwasanaeth cyhoeddus, y sector preifat a'r trydydd sector ynghyd, i ddod o hyd i atebion arloesol i heriau cyfredol neu yn y dyfodol.

Sefydlu Comisiwn trawsbleidiol, traws-sector i greu gweledigaeth a strategaeth hirdymor ar gyfer sector cyhoeddus Cymru yn 2050,

canolbwyntio'n benodol ar dueddiadau allweddol yn y dyfodol gan gynnwys (ond heb fod yn gyfyngedig i): cyfleoedd a heriau a ddaw yn sgil y chwyldro digidol; y boblogaeth sy'n heneiddio; gweithlu sector cyhoeddus y dyfodol; yr argyfyngau hinsawdd a natur.

Caewch y 'bwlch gweithredu'

trwy nodi'n glir sut y maent yn defnyddio'r ffyrdd o weithio yn y modd y maent yn dylunio, adnoddau, cyflawni a gwerthuso gweithrediad polisi a deddfwriaeth. Byddai hyn yn cynnwys cynnwys ystod o bobl â phrofiadau byw, gwybodaeth ymarferol am gyflawni ar lawr gwlad ac integreiddio eu dyheadau ag amcanion llesiant eraill.

Penodi Gweinidog Atal

gyda chyfrifoldeb am gymryd agwedd llywodraeth gyfan, gydlynol a seiliedig ar dystiolaeth tuag at fuddsoddi mewn atal.

Cyllidebau tafell uchaf ar gyfer gwariant penodol ar atal,

gan ddechrau gyda'r blaenoriaethau trawsbynciol a osodwyd gan Lywodraeth Cymru sy'n atgyfnerthu eu hamcanion llesiant, dan oruchwyliaeth y Gweinidog Atal.

I gyflawni hyn, mae nifer o bethau yr wyf wedi cyngori y dylai Llywodraeth Cymru roi'r gorau i'w gwneud a dechrau eu gwneud yn eu gweithredoedd o ddydd i ddydd, fel:

A ddylai Stopio

A ddylai Ddechrau

Ariannu unrhyw raglen nad yw'n dangos yn glir sut y mae wedi defnyddio'r Ddeddf.

Cymell ac annog cymhwyso'r Ddeddf yn iawn a hyblygrwydd i arloesi trwy raglenni cyllido cyfalaf a reffeniw.

Gosod mesurau perfformiad tymor byr, wedi'u seilio ar allbwn ar gyrff cyhoeddus ac ar draws meysydd polisi.

Mesur llwyddiant mentrau yn seiliedig ar lesiant. Dylai'r fframweithiau rheoli perfformiad a'r amodau cyllido a osodir gan Lywodraeth Cymru esblygu'n gyflym i wobrwyo a chydabod caredigrwydd a lesiant.

Cymhlethu tirwedd sydd eisoes yn gymhleth. Rhaid i unrhyw gynnig am drefniant llywodraethu newydd allu ateb y cwestiwn o sut y mae'n cynorthwyo i lunio polisiau integredig ac ni ddylai fod unrhyw adolygiadau, comisiynau na chyrff na strwythurau llywodraethu newydd nad oes ganddynt ofynion y Ddeddf fel rhan o eu cylch gorchwyl.

Yn nodi canllawiau clir ar y berthynas rhwng Fyrddau a chyrff amrywiol, gan ei gwneud yn ofynnol i bob corff gymhwyso'r Ddeddf yn ei egwyddorion a rhaid iddynt geisio cyfrannu at amcanion llesiant cyrff eraill yn yr ardal ddaearyddol honno.

Gosod gofynion ar gyrff cyhoeddus sy'n annog pobl i beidio â chymhwyso'r Ddeddf.

Blaenoriaethu cyfleoedd i weithio mewn partneriaeth ar ataliol cynradd ac eilaidd

Cyllid tymor byr, seilo neu beilotiaid nad oes ganddynt gynlluniau parhad tymor hir.

Osgoi Byrddau Gwasanaethau Cyhoeddus.

Rhoi mwy o eglurder i rôl cynrychiolwyr y gwasanaeth sifil ar Fyrddau Gwasanaethau Cyhoeddus, gan eu grymuso i weithio ar draws y llywodraeth i ddatrys materion a phryderon, ynghyd â darparu gwybodaeth am gyflenwi lleol i weision sifil. Dylai'r cynrychiolwyr hyn chwarae rôl wrth adrodd heriau a chyfleoedd i'r Cabinet yn rheolaidd.

I weld rhestr lawn o argymhellion, cyfeiriwch at Bennod 2 yn yr adroddiad llawn.

Ble rydyn ni nawr? Fy asesiad o'r cynnydd a wnaed gan Lywodraeth Cymru wrth roi'r Ddeddf ar waith

Arloesi

Bu newid amlwg yn yr ymrwymiad gwleidyddol a'r arweinyddiaeth tuag at gyflawni dyheadau'r Ddeddf yn ystod y flwyddyn ddiwethaf, ond mae angen i hyn hidlo i holl weithredoedd Llywodraeth Cymru.

Er i Lywodraeth Cymru ddechrau'n araf wrth ddangos arweinyddiaeth ac ymrwymiad tuag at y Ddeddf, bu newid amlwg yn ymrwymiad y cyhoedd gan y Prif Weinidog newydd. Ymhlith yr enghreifftiau mae penderfyniad Prif Weinidog Cymru ar Ffordd Liniaru'r M4, sut mae Llywodraeth Cymru wedi datblygu Cynllun Gwella Cyllideb, gan ddefnyddio'r Ddeddf a'r pum ffordd o weithio, o ganlyniad i argymhellion o'm monitro ac asesu yn 2019. Hefyd, buddsoddi mewn datgarboneiddio er mwyn datgan y Brys Hinsawdd ym mis Ebrill. 2019 a fy nghyhoeddiad o '[gynllun deg pwynt i ariannu Argyfwng Hinsawdd Cymru](#)' ym mis Mehefin 2019.

Mae yna enghreifftiau o arloesi a dulliau newydd, fel:

- Mae'r Cwricwlwm newydd i Gymru yn darparu fframwaith cadarn ar gyfer gwireddu llesiant unigolion yng Nghymru. Mae ei genhadaeth yn amlwg yn cydnabod pwysigrwydd y system addysg wrth greu dinasyddion cyflawn a fydd, yn eu tro, yn rhan o greu'r Gymru yr ydym ei eisiau ar gyfer cenedlaethau'r dyfodol.

- Ers 2017, mae Llywodraeth Cymru, hefyd wedi ceisio annog dulliau newydd arloesol o adeiladu cartrefi mewn ffordd sy'n cwrdd â nifer o amcanion llesiant, trwy greu'r Rhaglen Tai Arloesol. Ar hyn o bryd rydym yn nhrydedd flwyddyn y rhaglen hon rydym bellach yn gweld prosiectau llawer mwy uchelgeisiol yn cael eu cynnig a'u comisiynu fel:

Tai Arloesol yn Abertawe

Mae Cymdeithas Tai Arfordirol yn [Abertawe](#) wedi llwyddo i gyflawni tri phrosiect fel rhan o Raglen Tai Arloesol Llywodraeth Cymru.

Bydd cydweithrediad â menter gymdeithasol yng [Ngŵyr](#), Down to Earth, yn darparu chwe chartref newydd fel rhan o safle mwy. Bydd y cartrefi yn cael eu hadeiladu gan ddefnyddio ffrâm bren, wedi'i gorchuddio gan ddefnyddio dulliau traddodiadol. Byddan nhw'n cynhyrchu dros hanner eu gwres yn oddefol, o'r haul a'u dyluniad, gan sicrhau bod biliau cyfleustodau preswylwyr yn costio dim ond £15 y mis.

- Mae'n gadarnhaol bod Llywodraeth Cymru yn deddfu [Rhan 1, Adran 1 o Ddeddf Cydraddoldeb 2010](#) - y Ddyletswydd Gymdeithasol-economaidd, a fydd yn ei gwneud yn ofynnol i gyrff cyhoeddus a enwir, wrth wneud penderfyniadau strategol (megis penderfynu ar flaenoriaethau a gosod amcanion llesiant) ystyried sut y gallai eu penderfyniadau helpu i leihau'r anghydraddoldebau sy'n gysylltiedig ag anfantais economaidd-gymdeithasol. Mae gan hyn y potensial i fod yn ysgogiad pwysig i leihau tldi yng Nghymru.

- Llywodraeth Cymru oedd y cyntaf i ddatgan 'Argyfwng Hinsawdd' ac i ystyried yr hinsawdd a natur argyfyngau ar y cyd. Dros y flwyddyn ddiwethaf mae wedi bod yn buddsoddiad ychwanegol arwyddocaol yn y meysydd hyn, gan gynnwys mewn atebion seiliedig ar natur, teithio llesol a seilwaith cerbydau trydan. Mae'r gofynion i feddwl yn gyfannol i gyflawni nifer o amcanion wedi arwain at fentrau, megis y cydweithrediad â Cadwch Gymru'n Daclus i hybu 'natur ar garreg eich drws', fel rhan o'r hwyyl 'Lleoedd Natur Lleol' £5 miliwn ehangach. Mae'r prosiect ymarferol yn darparu pecynnau cychwynnol i gynghorau tref a chymuned a grwpiau cymunedol, sy'n cynnwys planhigion ac offer i greu prosiectau garddio lleol, gan helpu i gysylltu cymunedau, gwella a chynnal natur ac annog gweithgareddau iach.

Er bod pocedi o enghreifftiau da, mae enghreifftiau a amlygwyd yn yr adroddiad hwn o feysydd lle mae angen i Lywodraeth Cymru ddal i fyny gyda'r gwrthio o arweinyddiaeth wleidyddol, ac yn arwain trwy esiampl a lle llesiant wrth wraidd eu gwaith - gan wneud datblygu cynaliadwy yn egwyddor drefniadol ganolog o bopeth a wnânt.

Mae'r rhain yn cynnwys y ffyrdd y maent yn gosod meini prawf cyllido, defnyddio iaith mewn arweiniad a pholisi sy'n gwrthdaro â'r Ddeddf a sefydlu strwythurau llywodraethu newydd neu adolygiadau a chomisiynau newydd heb unrhyw gysylltiad â'i gilydd nac â'r Ddeddf.

Mae iaith llesiant yn amlwg mewn polisi a deddfwriaeth; fodd bynnag, gallai Llywodraeth Cymru fynd ymhellach wrth roi caredigrwydd a thosturi wrth galon polisi cyhoeddus a darparu gwasanaethau yng Nghymru.

Llywodraeth garedig

Mae Llywodraeth yr Alban wedi rhoi caredigrwydd o fewn eu gwerthoedd craidd ac wedi adlewyrchu hyn yn y [Fframwaith Perfformiad Cenedlaethol](#).

Maent wedi dechrau cydnabod y newid hwn mewn gweithredoedd yn ogystal â geiriau trwy fesur ac archwilio am garedigrwydd, dylunio polisi ar gyfer caredigrwydd a rheoleiddio ar gyfer caredigrwydd.

Dangosir arwyddion cadarnhaol o roi caredigrwydd yng nghanol y llywodraeth mewn ymchwil a wnaed [gan Ymddiriedolaeth Carnegie](#), lle mae canfyddiadau'r cyhoedd o ba mor garedig y cawsant eu trin yn uwch yn yr Alban nag yng Nghymru, Gogledd Iwerddon a Lloegr.

Mae staff rheng flaen yn aml yn siarad am fod yn garedig, ond mae newid diwylliannol a'r caniatâd i roi cynnig ar wahanol bethau yn dod o'r brig. Mae'r Ddeddf yn darparu fframwaith i Lywodraeth Cymru a fyddai'n cefnogi caredigrwydd a thosturi fel ffordd o sicrhau llesiant yng nghanol popeth a wnânt, gan adlewyrchu hyn mewn cyfleoedd cyllido, rheoli perfformiad a llywodraethu.

Gweithredu

Mae bwlch gweithredu rhwng y dyhead a nodwyd gan Lywodraeth Cymru mewn polisi a deddfwriaeth a'u hymrwymiad i gefnogi ac darparu adnoddau ar lawr gwlad.

Er bod polisiâu a deddfwriaeth newydd yn dangos addewid, mae gan Lywodraeth Cymru farn rhy optimistaidd o'r hyn sydd ei angen i roi'r rhain ar waith. Yn ogystal â darparu adnoddau ar gyfer cyflwyno deddfwriaeth, polisi a chanllawiau, mae angen i Lywodraeth Cymru ariannu eu gweithrediad, gan gynnwys gallu cyflenwi, codi ymwybyddiaeth, hyfforddi a monitro cadarn.

Mae yna sawl achlysur pan rwyf wedi cynghori Gweinidogion a gweision sifil o'r bwlch gweithredu hwn:

- Mae'r [Arweiniad ar Arfarnu Trafnidiaeth Cymru](#) a diweddarwyd yn 2017 yn unol â'r Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru). Eto i gyd, bu diffyg adnoddau a hyfforddiant ar gyfer ei weithredu'n iawn a dim dadansoddiad o gapasiti yn y system gyfredol i alluogi'r newidiadau hyn i ddigwydd. (Gweler yr adran ar [Drafnidiaeth ym Mhennod 5](#))
- Mae [Polisi Cynllunio Cymru 10](#), yn gam sylweddol i'r cyfeiriad cywir, ond rwyf wedi pwysleisio bod ei weithredu yn hanfodol i ddull lleol llwyddiannus o gynllunio a gwneud lleoedd. (Gweler yr adran ar [Gynllunio ym Mhennod 5](#))

- Mae [Fframwaith Cynllunio'r GIG](#), sy'n dylanwadu ar Gynlluniau Tymor Canolig Integredig, wedi gwella flwyddyn ar ôl blwyddyn o ran sut mae Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol yn cael ei hadlewyrchu. Fodd bynnag, mae bwlch rhwng y canllaw hwn ac i ba raddau y gall byrddau iechyd weithredu'r pum ffordd o weithio, oherwydd sut y cânt eu rheoli a mesur perfformiad gan Lywodraeth Cymru.
- Mae diffyg gweithredu [Deddf Teithio Llesol \(Cymru\) 2013](#). Mae [cyfraddau teithio llesol](#) wedi marweiddio neu ostwng dros y chwe blynedd diwethaf. Er mai fy nghyngor i'r llywodraeth fu dyrannu £60 miliwn y flwyddyn i deithio llesol, yn 2019-20, maent wedi dyrannu'r swm hwn dros dair blynedd. Mae targedau 10% o bobl sy'n beicio unwaith yr wythnos erbyn 2026 hefyd yn ddigamsyniol. (Gweler yr adran ar [Drafnidiaeth ym Mhennod 5](#))

Nid yw Byrddau Gwasanaethau Cyhoeddus yn cael blaenoriaeth ddigon uchel gan Lywodraeth Cymru.

Er na all Byrddau Gwasanaethau Cyhoeddus wneud popeth, maent yn aml yn cael eu hepgor gan y llywodraeth, sy'n golygu bod partneriaethau, cynigion cyllido neu drefniadau llywodraethu newydd yn cael eu creu ar ben tirwedd sydd eisoes yn gymhleth. Fel cydweithrediad o arweinwyr lleol, sy'n cynrychioli'r adrannau ehangaf o gyflenwi cyhoeddus a'r trydydd sector, dylent gael mwy o statws gan Lywodraeth Cymru wrth gwrdd â'r heriau allweddol sy'n wynebu cenedlaethau'r dyfodol.

Mae angen i Lywodraeth Cymru sicrhau cysondeb wrth ddefnyddio iaith y Ddeddf mewn deddfwriaeth, polisi, arweiniad, datganiadau gweinidogol, fframweithiau perfformiad a chylch gorchwyl ar gyfer byrddau adolygu.

Mae Llywodraeth Cymru a gweision sifil yn gwrth-ddweud eu Deddf eu hunain trwy ddefnyddio iaith sy'n gwrthdaro mewn arweiniad a pholisi, sefydlu strwythurau llywodraethu newydd, adolygiadau a chomisiynau newydd nad ydynt yn cyfeirio at y Ddeddf (megis [canllawiau'r](#) Gronfa Gofal Integredig (2019) 'integreiddio' mewn ffordd wahanol i'r Ddeddf, mae'r [Comisiwn Gwaith Teg \(2018\)](#) fel y sefydlwyd gydag ychydig gyfeirio at y diffiniad o "Gymru Lewyrchus", sy'n cynnwys y term "gwaith gweddus").

Mae hyn yn fodd i yrru gweision sifil a phobl mewn cyrff cyhoeddus i ffwrdd o'r egwyddor datblygu cynaliadwy a'r pum ffordd o weithio.

Mae'r cylchoedd cyllido tymor byr, gofynion cynllunio corfforaethol a gofynion rheoli perfformiad a osodir gan Lywodraeth Cymru ar gyfer cyrff cyhoeddus yn rhwystri i feddwl yn y tymor hir ac yn aml maent yn gyrru'r ymddygiadau anghywir. Mae angen gwneud mwy i sicrhau bod cyllid grant a meini prawf cyllido craidd yn cymell ac yn annog cymhwyso'r Ddeddf.

Mae cyrff cyhoeddus yn teimlo nad yw'r ffordd y maent yn cael eu dwyn i gyfrif gan Lywodraeth Cymru trwy'r dyletswyddau a'r gofynion hyn yn rhai tymor hir nac integredig ac, mewn llawer o achosion, mae hyn yn gyrru ymddygiad i ffwrdd o'r pum ffordd o weithio a mesur yr hyn sy'n bwysig.

Rwy'n credu y gallai mwy o lywodraeth fod yn ei wneud i roi mwy o sicrwydd ariannol tymor hir i wasanaethau cyhoeddus a thrydydd sector. Dylai cyrff cyhoeddus a'r llywodraeth fod yn gweithio ar y cyd i gyflwyno cyllideb llesiant, archwilio opsiynau ar gyfer gweithio'n wahanol a dod o hyd i ffyrdd o gynllunio dulliau tymor hwy.

Gyda'r Ddeddf ar waith, dylai Cymru fod ar flaen y gad wrth fesur llwyddiant ar sail llesiant. Dylai'r fframweithiau rheoli perfformiad a'r amodau cyllido a osodir gan Lywodraeth Cymru esblygu'n gyflym i wobrwyo a chydabod caredigrwydd a llesiant, nid canolbwyntio ar allbynnau, mesurau meintiol a phroses.

Mewnwelediad

Mae diffyg gweledigaeth hirdymorynglŷn â'r math o lywodraeth a gwasanaethau cyhoeddus sydd eu hangen arnom yng Nghymru yn y dyfodol. Mae'r Ddeddf yn gyrru cynnydd tuag at gyflawni'r weledigaeth o 'Un Gwasanaeth Cyhoeddus', ond mae angen gwneud mwy. Dylai Llywodraeth Cymru weithio y tu hwnt i ffiniau'r sector cyhoeddus i fynd i'r afael â'r materion 'drygionus' ar gyfer y dyfodol.

Mae Llywodraeth Cymru wedi gwneud ymrwymiadau strategol a pholisi i 'Un Gwasanaeth Cyhoeddus Cymreig' - ffordd fwy cydweithredol o weithio, gyda'r nod o chwalu'r rhwystrau artiffisial rhwng timau, adrannau a sefydliadau a gweithio mewn ffordd sy'n adleisio'r Ddeddf.

Nid oes dull cynhwysfawr eto o ddod â'r mwyaf disglair a'r gorau o bob lefel o lywodraeth a gwasanaeth cyhoeddus, y sector preifat a'r trydydd sector ynghyd, i ddod o hyd i atebion arloesol i heriau cyfredol neu yn y dyfodol.

Mae'r ymateb brys i COVID-19 wedi dangos rhai dulliau cadarnhaol o weithio aml-sector i ddatrys problemau ar unwaith. Dylai'r cydweithio hwn barhau y tu hwnt i'r argyfwng i nodi atebion arloesol i rai o'r heriau anhydrin y mae gwasanaethau cyhoeddus yn eu hwynebu nawr a bydd yn eu hwynebu yn y dyfodol.

Mae angen gweledigaeth hirdymor ar gyfer gwasanaethau cyhoeddus 2050 yng Nghymru, gan ystyried tueddiadau'r dyfodol, senarios posibl a nodi sut y gall gwasanaethau cyhoeddus ymateb i'r rhain mewn ffordd a fydd yn cwrdd orau â phob un o'n nodau llesiant cenedlaethol.

Sefydlu diwylliant o fynd i'r afael â'r amhosibl

Mae'r Emiradau Arabaidd Unedig wedi sefydlu 'Gweinyddiaeth o Bosibiliadau', gweinyddiaeth rith gyntaf y byd i gymhwyso meddwl dylunio ac arbrofi er mwyn datblygu datrysiadau rhagweithiol ac aflonyddgar i fynd i'r afael â materion allweddol. Mae'r Weinyddiaeth yn dwyn ynghyd y 'mwyaf disglair a gorau' gan dimau llywodraeth genedlaethol a lleol, y sectorau preifat a gwirfoddol er mwyn ystyried newidiadau radical yn systemau'r llywodraeth, mabwysiadu modelau arloesol newydd a gweithio mewn ffyrdd sy'n cymryd risg wedi'i chyfrifo.

Mae angen i'r Llywodraeth wneud mwy i ddangos dull traws-lywodraethol, cydlynol sy'n seiliedig ar dystiolaeth o atal.

Mae angen gwneud gwaith pellach ar draws Llywodraeth Cymru i sicrhau bod pob adran yn deall ac yn defnyddio'r diffiniad y cytunwyd arno ar gyfer atal a gwariant ataliol.

Diffiniad o atal

"Mae atal yn gweithio mewn partneriaeth i gyd-gynhyrchu'r canlyniadau gorau posibl, gan ddefnyddio'r cryfderau a'r asedau y mae'n rhaid i bobl a lleoedd eu cyfrannu. Gan dorri i lawr i bedair lefel, gall pob lefel leihau'r galw am y nesaf:

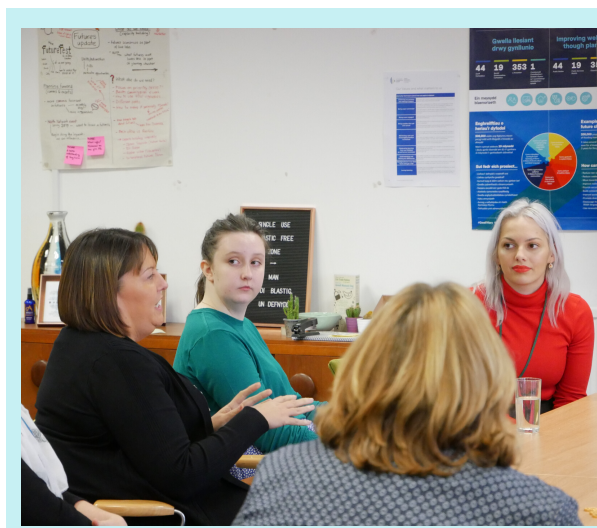
- Atal sylfaenol – Adeiladu gwytnwch – creu'r amodau lle na fydd problemau'n codi yn y dyfodol. Dull cyffredinol.
- Atal eilaidd – Targedu gweithredu tuag at ardaloedd lle mae risg uchel y bydd problem yn digwydd. Dull wedi'i dargedu, sy'n cadarnhau egwyddorion cyffredinoliaeth flaengar.**
- Atal trydyddol – Ymyrryd unwaith y bydd problem, i'w atal rhag gwaethgu a'i atal rhag digwydd eto yn y dyfodol. Dull ymyriad.
- Gwariant aciwt – Gwariant, sy'n gweithredu i reoli effaith sefyllfa negyddol iawn ond nad yw'n gwneud fawr ddim i atal problemau rhag digwydd yn y dyfodol. Dull adferol.

**Mae cyffredinoliaeth flaengar yn benderfyniad i ddarparu cefnogaeth i bawb, gan roi llais a diddordeb personol i bawb a phopeth, ond mae'n cydnabod y bydd angen mwy o gefnogaeth gan y bobl hynny neu ardaloedd sydd â mwy o anghenion."

Er gwaethaf nifer o raglenni sydd ag atal fel egwyddor graidd, nid yw'n glir sut mae dulliau ataliol yn cael eu defnyddio'n gyson ar draws y Llywodraeth neu o fewn adrannau. Mae achos dros sefydlu Gweinidog Atal a fyddai'n gyfrifol am y broses hon, ochr yn ochr â gwariant penodol (trwy dafell uchaf o gyllidebau). Ni fyddai hyn yn dileu dyletswydd pob Gweinidog i ddangos sut y maent yn defnyddio'r diffiniad o atal yn eu portffolios eu hunain ond byddai'n sbarduno gweithredu cydlynol yn yr ardaloedd trawsbynciol mwyaf arwyddocaol.

Camau tuag at Atal

1. Gosod gweledigaeth hirdymor ar gyfer pob un o'r meysydd hyn gan gynnwys dadansoddi tueddiadau'r dyfodol.
2. Cydweithio a chynnwys eraill i ddatrys y problemau y mae angen iddynt eu hatal ac a ydynt yn dod o dan atal eilaidd neu drydyddol sylfaenol a defnyddio tystiolaeth i nodi beth yw'r ymyriadau ataliol gorau.
3. Asesu'r ymyriadau hynny i nodi sut y gallent atal a mwyhau cyfraniad at amcanion llesiant eraill.
4. Symud cyllid ar draws y Llywodraeth a thu hwnt yn unol â'r ymyriadau gwerth gorau a nodwyd.

Integreiddio

Mae'n galonogol gweld Llywodraeth Cymru yn cymryd agwedd fwy integredig mewn rhai meysydd. Er enghraifft:

- Dull Ysgol Gyfan at gymorth emosiynol. Mae'n dangos integreiddio, gyda chyllid o'r gyllideb 'iechyd' yn cael ei fuddsoddi mewn maes arall o Lywodraeth ('addysg', yn yr achos hwn) i atal problemau iechyd meddwl rhag digwydd. Mae'n enghraifft o fuddsoddiad mewn atal sylfaenol sy'n dangos cydweithio rhwng adrannau.

Economi Sylfaenol ac adeiladu cyfoeth Cymunedol

Dros y 12 mis diwethaf, mae Llywodraeth Cymru wedi canolbwyntio mwy ar gefnogi economi sylfaenol Cymru - diwydiannau a chwmnïau sy'n darparu nwyddau a gwasanaethau sylfaenol yn lleol i gefnogi ein hanghenion bob dydd, y cartrefi rydyn ni'n byw ynddynt, yr ynni rydyn ni'n ei ddefnyddio, y bwyd rydyn ni'n bwyta, a'r gofal rydyn ni'n ei dderbyn. Mae amcangyfrifon yn awgrymu eu bod yn cyfrif am [bedair o bob deg swydd ac £1 ym mhob tair a wariwn](#).

Cymru yw'r wlad gyntaf yn y byd i fabwysiadu'r dull economi sylfaenol ar lefel genedlaethol - fe wnaethant lansio cronfa her o £4.5 miliwn yn 2019 i gefnogi [52 o brosiectau arloesol ledled Cymru](#), i ledaenu a graddio arfer gorau, a chanolbwyntio ar sut y gall Byrddau Gwasanaeth gynyddu gwerth cymdeithasol caffael i'r eithaf trwy wneud y mwyaf o wariant lleol fel y cyflawnwyd ym Manceinion a Preston.

Nid yw strwythurau cyllid a chyllidebu Llywodraeth Cymru yn seiliedig ar brif grwpiau gwariant, sy'n gysylltiedig â phortffolios gweinidogol unigol, wedi'u hintegreiddio.

Nid yw strwythurau traddodiadol, seilo yn Llywodraeth Cymru (a chyrff cyhoeddus eraill) wedi'u cynllunio i alluogi dull integredig o wneud penderfyniadau, gan gynnwys gwneud penderfyniadau ariannol. Yn Llywodraeth Cymru, mae'r ffordd y mae'r Prif Grwpiau Gwariant yn dal i gael eu trefnu o ran portffolios Gweinidogol (er enghraifft, 'Addysg', 'Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol') yn golygu ei bod yn heriol gwneud penderfyniadau cydweithredol. Mae'r heriau hyn o integreiddio a chydweithio o fewn y llywodraeth yn golygu y gall polisïau, mesurau a meini prawf cyllido cul hidlo i gyrff cyhoeddus, sy'n ei gwneud hi'n anodd iawn defnyddio'r pum ffordd o weithio'n lleol.

Mae Llywodraeth Cymru yn parhau i gymhlethu tirwedd sydd eisoes yn gymhleth.

Mae Llywodraeth Cymru yn parhau i gyflwyno canllawiau, polisi, deddfwriaeth ac adolygiadau newydd sy'n anwybyddu'r Ddeddf ac yn creu haenau newydd o gymhlethdod a llywodraethu. Er enghraifft - sawl bwrdd neu grŵp lleol ac yn fwy diweddar, cynigiwyd set arall o bwyllgorau newydd o'r enw 'pwyllgorau cydweithredol rhanbarthol' yn y Mesur Llywodraeth Leol.

Mae hyn yn dangos diffyg meddwl integredig ac yn awgrymu bod angen mecanweithiau mwy cadarn ar y Cabinet ar gyfer uno a gweld y darlun ehangach. Mae hyn yn achosi dryswch, dyblygu, gwastraffu adnoddau a rhwystredigaeth ar ran cyrff cyhoeddus wrth iddynt geisio cyflawni eu hamcanion llesiant wrth ddellio â gofynion gwrthgyferbyniol y llywodraeth.

